Text structure transformations are viewed as using the following game strategies: substitution, elimination, indefinitisation and modalisation.

Key words: *Game microforms, headlines, macrotexual transformations, news.*

УДК 81’367.628=581=161.2

Бондар В., студ.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПЕРВИННИХ ВОКАТИВНИХ ОДНОЗВУКОВИХ ВИГУКІВ (на матеріалі китайської та української мов)

У статті визначено спільні та відмінні ознаки первинних вокативних однозвукових вигуків китайської та української мов за семантичними та функціональними критеріями, а також можливі труднощі у процесі перекладу та вивчення вигуків китайської мови носіями української мови.

Ключові слова: *вигук, ієрогліфіка, зіставне мовознавство, китайська мова, морфологія, семантика, українська мова.*

Проблема визначення місця вигуку в системі частин мови, його граматичної природи та методики оволодіння вигуками іноземної мови як лексичним та етикетно-культурним матеріалом на сьогоднішній день залишається однією з найбільш дискусійних проблем мовознавства. Будучи важливим компонентом людського мовлення, вигук є мовним втіленням категорії модальності, що стоїть на перетині логіки та лінгвістики, але граматична природа вигуку – питання неоднозначне та спірне.

Актуальність нашого дослідження зумовлено, по-перше, дискусійністю статусу вигуків у сучасному мовознавстві, по-друге, інтересом до проблеми вигуків, який за останні три десятиліття значною мірою зріс завдяки дослідженням у цій галузі китайських вчених Сю Баохуа та Тана Чженьчжу, Го Жуя, Чжу Десі та інших, західних дослідників Т. Шопена, І. Поггі, П. Кокельмана, вітчизняних вчених І. Вихованця, В. Горпинича, К. Городенської.

Роль вигуків в усному мовленні надзвичайно важлива, адже вони є показником ставлення мовця до певної ситуації, додають мовленню яскравості, життя, експресивності, стилістично

підсилюють емоційний аспект висловлювання. За функціонально-семантичними характеристиками вигуки щонайбільше виявляють себе як одиниці мовлення і щонайменше – як одиниці мови, тому що в мовному плані вони мають обмежений набір одиниць, яким притаманна морфологічна нечленованість і загальна закріпленість за вираженням суб'єктивного стану мовця, його почуттів і волевиявлень, а також функція синтаксично нечленованого речення [Вихованець, 2004, 377].

Знання та вільне використання вигуків іноземної мови в мовленні – чи не найяскравіший показник мовної компетенції, тому, на наш погляд, висновки, зроблені в дослідженнях, присвячених цій частині мови, стануть внеском до галузей перекладознавства, методики викладання курсу китайської мови та лінгвокультурології носіям української мови.

Метою цієї статті є проведення порівняльного аналізу первинних вокативних однозвукових вигуків української та китайської мов за функціонально-семантичними показниками.

Досягнення зазначеної мети вимагає виконання таких завдань:

– визначити первинні вокативні однозвукові вигуки української мови та знайти їх можливі фонетичні аналоги в китайській мові;

– порівняти семантичні відтінки первинних вокативних однозвукових вигуків української мови та їх фонетичних аналогів у китайській мові, визначити спільні значення цих вигуків в обох мовах;

– визначити функціональні особливості (позиція у реченні, стилістичні особливості) первинних вокативних однозвукових вигуків української та китайської мов.

В українській граматиці традиційним є поділ вигуків за структурою на первинні та непервинні (похідні). Аналогічний поділ є актуальним і для вигуків китайської мови. До первинних вигуків належать вигуки, які в сучасній мові не мають зв'язку з тими частинами мови, від яких утворилися. Переважно вони беруть свій початок від емоційних викриків, вигуків і окликів, які супроводжують реакцію організму на зовнішні подразники. Це такі вигуки, як啊！[ā], [á], [ǎ], [à], 哦！[ó], [ò], 咦！[yí], 哦哟！[ò yō], 啊哟！[à yō], 哎呀！[āiyā], 嘿！[hēi], 嗨！[hāi] та подібні для китайської мови, а також а! , ага!, ой!, ай!, ах!, ба!, гей!, ей!, е!, ну!, о!, ох!, тю!, тьфу!, ух!, ха!, хі!, хо!, ех!, цить! та подібні для української мови. За класифікацією В. Горпинича, одним із типів

первинних вигуків є вокативні однозвукові односкладові вигуки, тобто вигуки, які складаються з єдиної голосної фонеми [Горпинич, 2008, 306]. Оскільки ієрогліфи китайської мови є морфосилабічними, ми маємо модифікувати це визначення для китайських вигуків, відмовившись від компонента односкладовості, оскільки однозвуковий вигук у китайській мові може бути виключно односкладовим. В українській мові до них належать а!, е!, і!, о!, у!. У китайській мові всі наведені вигуки мають фонетичні відповідники, але записані засобами ієрогліфічної писемності: 啊! [ā], [á], [ǎ], [à], 呵! [ā], 哦! [é], 咦! [yí], 哦! [ó] [ò], 喔![ō], 唔 [wú] [Англійсько-китайський онлайн словник].

Ма Цзяньчжун у своїй праці "Граматичний трактат пана Ма" (马氏文通) стверджує, що "вигуки – це звуки на позначення людських переживань, вони є однаковими для всіх епох та народів світу" [Ма Цзяньчжун, 1983, 19]. Частково його твердження є правильним, принаймні для первинних вокативних однозвукових вигуків української та китайської мов, оскільки вони є максимально наближеними одне до одного за фонетичною формою, і саме це дало нам підстави для проведення порівняльного аналізу між цим типом вигуків у двох мовах.

Вигук "а". "Великий китайсько-російський словник" таким чином визначає семантику вигуку "啊" : 1) [ā] подив, милування, 2) [á] питання, перепитування, 3) [ǎ] сумнів, недовіра, 4) [à] усвідомлення/здогадка, 5) [à] згода, 6) [ā] [à] жаління; а також вигуку "呵!": 1) [ā] подив, 2) [ā] переляк [Великий китайсько-російський словник]. За визначенням "Тлумачного словника української мови" вигук "а" має такі значення: 1) здогадка, здивування, 2) незадоволення, досаду, погрозу, зловтіху, 3) переляк, відчай, біль, 4) перепитування, уточнення [Тлумачний словник української мови]. Вигуки у двох мовах співпадають за такими значеннями: 1) здогадка, усвідомлення, подив, 2) переляк, 3) перепитування, уточнення. Наведемо приклади: 1) "啊！他说的话原来是这个意思！" [ā! tā shuō de huà yuánlái shì zhège yìsi!] – *А! Так от що він мав на увазі!*; 2) "呵！吓了我一跳！"

[ā! xià le wǒ yí tiào!] – *А! Ну ти мене і налякав!;* 3) "啊？刚才说什么？" [á? gāngcái shuō shénme?] – *Що ти сказав? А?*.

Вигук "е". Для китайського вигуку哦! [é] характерні такі значення: 1) сумнів (що?!, а?), перепитування, 2) подив, сильне враження (вау!), 3) нагадування, спогад, 4) обіцянка, дати слово, 5) незгода, незадоволення чиїми-небудь словами чи діями [Великий китайсько-російський словник]. В українській мові вигук "е" має такі значення: 1) незгода з чиїми-небудь словами чи діями, 2) невдоволення, досада, вагання, недовіра, 3) переборювання сумнівів, заперечення [Тлумачний словник української мови]. Спільним для цього вигуку у двох мовах є вираження незгоди з чиїми-небудь словами чи діями. Наприклад, "哦，你别骂我，这不是我的错！" [é, nǐ bié mà wǒ, zhè bùshì wǒ de cuò!] – *Е, ти чого мене свариш? Це ж не мій промах!*.

Вигук "і". Вигук咦 [yí] позначає в китайській мові високий ступінь здивування [Великий китайсько-російський словник]. В українській мові вигук "і" має таку семантику: 1) подив, 2) розчарування, 3) нехіть, відраза, 4) сумнів, отже в обох мов цей вигук однаково використовується для вираження подиву (хоча, в українській мові більш експресивно) [Тлумачний словник української мови]. Наприклад, "咦，你是怎么知道的？" [yí, nǐ shì zěnme zhīdao de?] – *І! А ти-то як дізнався?*.

Вигук "о". Вигук китайської мови哦 [ó] [ò] може виражати 1) [ó] сумнів, 2) [ó] здивування, 3) [ò] здогадка, 4) [ò] розуміння. Відмінний від попереднього за написанням та етимологічним тоном вигук喔 [ō] має значення 1) підтвердження, згоди, 2) здивування [Великий китайсько-російський словник]. В українській мові вигук "о" виражає надзвичайно широкий спектр емоцій: 1) розпач, 2) захоплення, 3) здивування, 4) недовіра, сумнів, 5) ствердження чого-небудь у функції, близькій до вказівної, 6) згода з чим-небудь, підтвердження чогось, 7) підсилення емоційної виразності, патетичності висловлювання, 8) у складі звичайного або риторичного звертання [Тлумачний словник української мови]. Вищенаведені вигуки у двох мовах мають такі спільні семантичні ознаки: 1) вираження здивування, 2) вираження сумніву, 3) згода із

чим-небудь. Наведемо приклади: 1) "哦，是他告诉你的 吗?" [ó, shì tā gàosu nǐ de ma?] – *О, це він тобі сказав!;* "喔，原来是你 !" [ō, yuánlái shì nǐ!] – *О! То це ти?;* 2) "哦，真是这么回事儿啊？" [ò, zhēn shì zhème huíshìr a?] – *О, то це все – правда?;* 3) "喔，对了，没错！" [ō, duìle, méicuò!] – *О так, все вірно!.*

Вигук "у". В китайській мові вигук唔 [wú] є нечасто вживаним, у мовленні він позначає згоду із твердженням [Великий китайсько-російський словник]. Вигук "у" в українській мові виражає такі значення: 1) переляк, 2) невдоволення, 3) докір, 4) погроза, 5) здивування, захоплення, отже, спільних значень цей вигук в українській та китайській мовах не має [Тлумачний словник української мови].

З вищенаведеного аналізу можна зробити висновок, що, по-перше, семантика первинних вокативних однозвукових вигуків української мови є ширшою за спектром людських емоцій та почуттів, які наведені вигуки виражають, порівняно із китайською мовою. Причиною такого явища частково є ієрогліфічна писемність китайської мови, закріпленість фонетичної форми, етимологічного тону за кожним ієрогліфом, відповідно –вживання певного ієрогліфа на письмі на позначення вигуку із досить вузьким семантичним полем, специфікація їхнього вжитку у мовленні. Тоді як інтонаційно-ситуативна зумовленість вигуків в українській мові, навпаки, спричинила широке семантичне розмаїття серед вигуків цього типу.

Вищезазначене явище можна також частково пояснити тяжінням сучасної китайської мови до двоскладовості та уникання омонімії у мовленні. Набагато частіше за первинні вигуки української мови, первинні вигуки китайської мові сполучаються з іншими вигуками, утворюючи таким чином складні первинні вигуки, наприклад 啊哟 [ā yō], 哦哟 [ò yō], 啊呀 [ā yā], 啊哟 [à yō].

За позицією в реченні вигуки української та китайської мов є відокремленими, можуть знаходитися в препозиції, постпозиції до речення-виразника основної думки мовця та відокремленими в середині пунктуаційно на письмі та інтонаційно у мовленні.

Для вигуків обох мов характерне вживання вигуків у функції синтаксично нечленованого речення, що забезпечує економію мовних засобів у мовленні, тобто вживання речень-вигуків замість

повнозначних слів, словосполучень чи речень із завершеною думкою [Вихованець, 2004, 378]. Наприклад, заміна речення "Що ти сказав?" реченням-вигуком "А?" в українській мові, вживання речення-вигука "喔！" [ō!] замість "真的吗？真是这样吗？" [zhēn de ma? zhēn shì zhèyàng ma?] – *Справді? Це дійсно так?*.

За сферою побутування та функціонально-стилістичними критеріями, вигуки китайської мови та української мови через експресивність та модальність, які їм властиві, тяжіють до розмовного стилю мовлення, деякі з них в окремих ситуаціях можуть виступати навіть показником низького рівня культури мовця, тоді як вигуки української мови типу "о!", "у!", навпаки, надають висловленню стилістичної піднесеності, є показниками риторичності висловлення. Хоча більшість вигуків обох мов функціонує, звичайно, у сфері усного, побутового мовлення.

Через чітку зумовленість семантики вигуків китайської мови тоновим наголосом, з яким їх вимовляють, а звідси і їх графічним позначенням на письмі, написання вигуків китайської мови представляє одну з можливих проблем, які виникають у процесі вивчення китайської мови іноземцями. Ієрогліфи на позначення більшості первинних вигуків та ономатопоетичних слів китайської мови можна розкласти на два основні компоненти – графема-семантик "рот" (口) на позначення відношення слова до усної мовленнєвої діяльності з лівого боку ієрогліфа та з правого – графема-фонетик, яка за фонетичною формою повністю або частково зберігає ініціальний компонент та обов'язково зберігає фінальний. Етимологічний тон графеми-фонетика при цьому зберігається не завжди [Китайська етимологія]. Розглянемо за цією схемою декілька прикладів написання первинних вигуків та ономатопоетичних слів китайської мови:

哦 [ó], [ò] – графема-семантик 口 та графема-фонетик 我 [wǒ] – *я;*

哟 [yō] – графема-семантик 口 та графема-фонетик约 [yuē] – *домовитися;*

叮咚 [dīng dōng] – графема-семантик 口 та графеми-фонетики 丁[dīng] – *четвертий циклічний знак* та 冬 [dōng] – *зима, зимовий.*

Із вищенаведених прикладів ми бачимо, що фонетична форма та етимологічний тон графеми-фонетика є частково або повністю

збереженими у ієрогліфах на позначення вигуків у китайській мові, але існують також і виключення з основної схеми, про які треба пам'ятати та вживати їх із обережністю.

Отже, завдяки здійсненому дослідженню було визначено спільні та відмінні ознаки первинних вокативних однозвукових вигуків китайської та української мови за функціонально-семантичними критеріями. На матеріалі тлумачних та двомовних словників китайської та української мови було порівняно семантичні відтінки цього типу вигуків у двох мовах, а на основі матеріалу підручників розмовної китайської та української мови й різноманітних аудіо- та відео матеріалів – визначено особливості втілення виділених вигуків у живому мовленні.

У рамках китайсько-українського перекладу розглянуті у нашій статті вигуки, які є тотожними за семантичними показниками у двох мовах, можуть бути об'єктом як функціонального, так і буквального перекладу без смислових втрат у цільовій мові. Оскільки функціонально та стилістично первинні вокативні однозвукові вигуки побутують в українській та китайській мовах із мінімальними розбіжностями, семантика є визначальним критерієм у доборі вигуку-відповідника під час перекладу на цільову мову.

Описані нами певні аспекти характерні лише для вигуків китайської мови та відсутні в українській мові, наприклад, особливості написання вигуків, властива їм функція економії мовних засобів тощо, можуть бути враховані у подальших дослідженнях, а також під час вивчення вигуків як частини програми викладання курсу китайської мови іноземцям (зокрема, носіям української мови).

Відносно малий ступінь вивченості розглянутої нами проблеми у галузях сучасної китаїстики та порівняльного мовознавства представляє широке поле для подальших наукових досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Українською мовою:

1. *Вихованець І., Городенська К.* Теоретична морфологія української мови / За ред. члена-кореспондента НАН України І. Вихованця. – Київ: Університетське видавництво "Пульсари", 2004. – С.376–378. 2. *Горпинич В.О.* Морфологія української мови. Підручник. – Київ: Видавничий центр "Академія", 2008. – С.306

Китайською мовою:

1. *马建忠*。马氏文通。 北京：商务印书馆，1983。 – 19页。

Інтернет-джерела:

1. *Большой китайско-русский словарь.* http://bkrs.info/ 2. *Тлумачний словник української мови.* http://uktdic.appspot.com/ 3. *Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970—1980).* http://sum.in.ua/ 4. *Online English-Chinese vocabulary.* http://www.nciku.com/ 5. *央视网. CCTV新闻.* http://news.cntv.cn/ 6. *Chinese ethymology*. http://www.chineseetymology.org/

Стаття надійшла до редакції 19.04.2013.

Бондарь В., студ.,
Институт филологии КНУ имени Тараса Шевченко

СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ ПЕРВИЧНЫХ ВОКАТИВНЫХ ОДНОЗВУКОВЫХ МЕЖДОМЕТИЙ (на материале китайского и украинского языков)

В статье определены общие и отличительные особенности первичных вокативных однозвуковых междометий китайского и украинского языков согласно семантическим и функциональным критериям, а также трудности, которые могут возникнуть при переводе и изучении междометий китайского язика носителями украинского языка.

Ключевые слова: *граматика, иероглифика, сравнительное языкознание, китайский язык, междометие, морфология, семантика, украинский язык.*

Bondar V., stud.
Institute of Philology, National Taras Shevchenko University of Kyiv

COMPARATIVE ANALYSIS OF INITIAL SINGLE VOWEL INTERJECTIONS (BASED ON CHINESE AND UKRAINIAN LANGUAGE)

The article defines the similarities and differences of Chinese and Ukrainian initial single vowel interjections in terms of their semantic and functional particularities. In addition, the author explores the possible problems in translation and studying of Chinese interjections by Ukrainian language speakers.

Key words: *Chinese character, comparative linguistics, interjection, Mandarin Chinese, morphology, semantics, Ukrainian.*